

DOI: 10.33766/2524-0323.101.299-309

УДК: 343.98

Прокопенко О. Ю., аспірант відділу організації освітньо-наукової підготовки Харківського національного університету внутрішніх справ (м. Харків, Україна)

e-mail: 30101986canj@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7218-8423>

ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ТА ЕТАПІВ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗАХОПЛЕННЯ ПРЕДСТАВНИКА ВЛАДИ АБО ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ ЯК ЗАРУЧНИКА

Стаття присвячена аналізу типових питань, що виникають під час розслідування кримінальних правопорушень за фактом захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника.

Наведено джерела, що характеризуються найбільшим обсягом первинної інформації про подію, яка відбулася, а також слугують приводами та підставами для порушення кримінального провадження.

Наголошено, що на сьогодні, як серед науковців, так і серед практиків, найпопулярнішим підходом з питань організації досудового розслідування кримінальних правопорушень в Україні є ситуаційний підхід. Тобто, з метою ефективної побудови методики розслідування кримінальних правопорушень слід наводити приклади можливих слідчих ситуацій та відповідні їм алгоритми дій.

На основі положень криміналістичної тактики, думок науковців та результатів узагальнення судово-слідчої практики досудового розслідування захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника виокремлено найбільш типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування: ситуація 1 – особа злочинця відома, він затриманий, заручника звільнено; ситуація 2 – особа злочинця встановлена, але він утік та переховується від правоохоронних органів, заручника звільнено; ситуація 3 – особа злочинця не встановлена, він утік, заручника звільнено; ситуація 4 – особа злочинця не встановлена, він переховується разом із заручником.

У результаті аналізу наукових напрацювань і практичної діяльності вважаємо за доцільне на наступному етапі розслідування щодо захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника виділити три слідчі ситуації: перша – особа злочинця затримана, останній провину визнає; друга – особа злочинця затримана, але свою причетність до злочину заперечує; третя – найбільш не сприятлива ситуація, коли особа злочинця встановлена, але не затримана (переховується від правоохоронних органів).

Для кожної з наведених ситуацій визначено основні напрямки (завдання) розслідування та запропоновано типові алгоритми дій, необхідні для їх вирішення. Зроблено висновок про те, що врахування зазначених типових слідчих ситуацій надасть органам досудового розслідування можливість визначення напрямків розслідування та встановлення обставин захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника.

© Прокопенко О. Ю., 2023

Звернено увагу на значення взаємодії під час розслідування захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника та наведено перелік суб'єктів взаємодії.

Ключові слова: захоплення, представник влади, працівник правоохоронного органу, заручник, методика, початковий та наступний етап розслідування, типова слідча ситуація, основні завдання розслідування.

Постановка проблеми. Діяльність правоохоронних та державних органів України відіграє важливу роль у забезпеченні захисту суверенітету і територіальної цілісності України, її економічної та інформаційної безпеки, безпеки суспільства, охорони громадського порядку тощо. На законодавчому рівні встановлено низку заходів державного захисту працівників державних та правоохоронних органів від перешкоджання виконанню покладених на них обов'язків і здійсненню наданих прав, а також від посягань на життя, здоров'я, житло та майно як зазначених осіб, так і їх близьких родичів, у зв'язку зі службовою діяльністю цих осіб. Але попри всі норми захисту зазначених працівників, існують факти посягань на них. Серед кримінальних правопорушень проти представників влади або працівників правоохоронних органів одними з найбільш розповсюджених останнім часом є захоплення зазначених осіб як заручників. Про це свідчить приріст зареєстрованих кримінальних проваджень за ст. 349 КК України. Вищезазначене вимагає формулювання методики розслідування захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника.

У криміналістичній літературі організації розслідування приділяється багато уваги. Водночас більшість понять залишаються дискусійними, а саме: визначення та розмежування етапів розслідування; сутності, змісту, видів слідчих ситуацій тощо. Зокрема, організацію розслідування в криміналістиці здебільшого розглядають у царині типових слідчих ситуацій, на основі яких слідчий обирає оптимальні шляхи вирішення завдань розслідування. Через те виникає потреба в проведенні дослідження з метою з'ясування питань організаційного й тактичного забезпечення розслідування захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розроблення методики розслідування різних кримінальних правопорушень у вітчизняній літературі присвячено багато наукових праць. Водночас діяльність державних та правоохоронних органів була об'єктом дослідження різних наук: 1) у кримінальному праві та криминології – А. О. Цховребов «Втручання в діяльність працівника правоохоронних органів», 2017 р. [1], С. В. Єрмолаєва-Задорожня «Криминологічна характеристика перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів та його запобігання», 2019 р. [2], М. В. Сийпюкі «Кримінально-правовий захист охоронної діяльності в Україні», 2020 р. [3]; 2) у криміналістиці – І. В. Вигівський «Захоплення заручників», 2021 р. [4], В. В. Бурлака «Криминалістична характеристика та початковий етап розслідування незаконного позбавлення волі або викрадення людини», 2021 р. [5], В. О. Гусєва «Методика розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері

правоохоронної діяльності», 2021 р. [6]. Водночас питання захоплення заручників у світі вважаються тероризмом, яке досліджується в багатьох країнах у різних аспектах: Dyrud Peter J. «Think Twice: Detering Transnational Kidnapping through Rescue», 2021 р. [7], Forest J. J. F. «Kidnapping by Terrorist Groups, 1970-2010», 2012 р. [8] та інші.

Наукові здобутки попередників надали можливість поглибити окремі теоретичні аспекти дослідження, утім, попри чималу кількість досліджень, існують проблем під час розслідування кримінальних правопорушень проти органів державної влади чи правоохоронних органів. Зокрема, відсутні методичні рекомендації щодо розслідування захоплення працівників вищевказаних органів, що негативно впливає на стан розкриття злочинності в цілому та підживляє авторитет зазначених органів.

Формулювання цілей. Метою статті є: визначення підстав для порушення кримінального провадження; виділення етапів, притаманних для розслідування вказаної категорії кримінальних правопорушень; виокремлення типових слідчих ситуацій на певних етапах розслідування захоплення представника влади або працівника правоохоронного як заручника, а також з'ясування суб'єктів взаємодії на основі аналізу спеціальної літератури та узагальнення результатів судово-слідчої практики.

Завданнями статті є формулювання рекомендацій, спрямованих на розроблення методики розслідування захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника та оптимізацію практики її застосування.

Виклад основного матеріалу. Вчинення злочинної діяльності беззаперечно сприяє виникненню досудового розслідування, яке являє собою самостійну стадію кримінального провадження, що розпочинається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності (п. 5 ст. 3 КПК України) [9]. І лише в межах цієї стадії можна виділяти певні етапи, як ознаки послідовного руху кримінального провадження, процедури збирання доказів [10, с. 141]. Однак, на нашу думку, необхідним є уточнення, що досудове розслідування за фактом захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу слід вважати розпочатим з моменту отримання відомостей про утримання заручника.

Джерелами інформації про вчинене захоплення працівника правоохоронного органу або представника влади як заручника можуть бути:

- заяви та повідомлення осіб яким відомо про вчинення кримінального правопорушення (повідомлення близьких, колег про зникнення особи чи отримання ними інформації про захоплення тощо);

- повідомлення злочинця про захоплення ним інтересуючих його осіб з метою вимагання певних дій або, навпаки, бездіяльності на користь злочинця;

- отримання інформації в ході проведення досудового розслідування чи оперативно-розшукових заходів (коли працівника захоплюють у заручники під час виконання ним функціональних обов'язків);

- повідомлення підприємств, установ, організацій;
- матеріали відеозаписів з камер (відеореєстраторів) працівників патрульної поліції, що закріплені на їхньому нагрудді;
- матеріали ЗМІ та соціальних мереж тощо.

За умов наявності в згаданих документах відомостей, що засвідчують учинення кримінального правопорушення, вони є приводом для початку розслідування.

Отже, зважаючи на проведений аналіз матеріалів слідчої та судової практики, вважаємо, що момент відліку початкового етапу розслідування кримінального провадження, розпочатого за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ст. 349 КК України, слід пов'язувати не з моментом унесення відомостей до ЄРДР, а з часом виявлення ознак такого кримінального правопорушення, тому що суспільна небезпечність такого злочину вимагає вжиття негайних організаційних, тактичних, стратегічних рішень, метою яких є швидке та безпечне звільнення заручників й затримання злочинця.

Типовими версіями початку розслідування кримінального провадження можуть бути: вчинення захоплення та тримання як заручників; інсценування захоплення; безвісне зникнення представника влади, працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів або інша подія не злочинного характеру (лікування, відрядження тощо). Обґрунтування та висунення версій безпосередньо залежить від обсягу інформації, якою володіє слідчий органу досудового розслідування. Основними методами в роботі з версіями є метод планування, а також логіки з використанням досвіду роботи та ерудиції слідчого.

Найбільш поширеною думкою серед науковців є виділення двох етапів розслідування: початкового та наступного [11]. Але існують позиції й про виділення трьох етапного розслідування: початкового, центрального та етапу закінчення досудового розслідування [12], збір і перевірка первинної інформації, початковий, наступний [13, с. 169] та більше. Так В. А. Журавель говорить про можливе виокремлення чотирьох етапів у процесі розслідування: 1) відкриття кримінального провадження (вихідний етап); 2) початок кримінального провадження (початковий етап); 3) продовження кримінального провадження (наступний етап); 4) завершення кримінального провадження (завершальний етап) [10, с. 141-142]. У підсумку, враховуючи завдання на кожному з етапів досудового розслідування, вважаємо, доречним виокремити два етапи: початковий та наступний. Збір та перевірку інформації про вчинене кримінальне правопорушення, своєю чергою, співвідносимо до початкового етапу, на якому відбувається й порушення кримінального провадження, шляхом внесення відомостей до ЄРДР. Подальше досудове розслідування знаходить своє відображення на наступному етапі, що являє собою перевірку вже існуючої інформації, за необхід-

ності збір та уточнення нових доказів вини підозрюваного та вжиття організаційних, кримінально-процесуальних заходів з метою направлення матеріалів до суду.

У ході аналізу криміналістичної літератури встановлено, що серед науковців тривають дискусії щодо визначення поняття слідчих ситуацій на початковому й наступному етапах досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Провівши аналіз наукових напрацювань з питань визначення поняття «слідча ситуація» цілком переконливим є визначення І. М. Вигівського, який указував, що слідча ситуація – це обстановка об'єктивної реальності на конкретний момент досудового розслідування, в умовах якої здійснюється досудове розслідування кримінального провадження, що формується під впливом конкретних об'єктивних умов, обставин і діяльності суб'єкта розслідування і яка відображає та містить інформацію про вчинене, підготовлене або приховане кримінальне правопорушення, що розслідується, умови та стан розслідування й іншу інформацію, необхідну для виконання завдань кримінального провадження, що уможливило висування слідчих версій, вибір ефективних засобів і методів розслідування та прийняття тактичних рішень [4, с. 113].

З визначення сутності типової слідчої ситуації доречно зазначити думку В. В. Бурлака, який говорить, що остання полягає в комбінації в її складі різних компонентів, що відображають юридичну, психологічну та криміналістичну складові, – усе те, що формує значущість ситуації в досудовому розслідуванні. Своєю чергою, питання сутності типової слідчої ситуації під час учинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним позбавленням волі або викраденням особи, автор визначає в сукупності інформації про: факт вчинення такого злочину та критерії, за якими це діяння визначають як протиправне та кримінально каране; сили й засоби, які має в розпорядженні слідчий, оскільки ця характеристика є визначальною як об'єктивний критерій, що відображає ефективність досудового розслідування та логічність утвореної слідчої ситуації, дає підстави для планування кроків її вирішення; характерні ознаки злочину, осіб, причетних до цієї події (тих, що його, імовірно, вчинили; тих, щодо яких його було вчинено, та інших); позицію потерпілого, підозрюваного, свідка; об'єктивні умови, які характеризують процес отримання цієї інформації (ідеться про місце, час, обстановку тощо) [5, с. 98-99].

Так на підставі аналізу матеріалів слідчо-судової практики на початковому етапі розслідування захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника, у залежності від наявної інформації про зазначене кримінальне правопорушення, на нашу думку, доцільним є виокремлення наступних слідчих ситуацій:

- 1 – особа злочинця відома, він затриманий, заручника звільнено;
- 2 – особа злочинця встановлена, але злочинець утік та переховується від правоохоронних органів, заручника звільнено;
- 3 – особа злочинця не встановлена, він утік, заручника звільнено;
- 4 – особа злочинця не встановлена, він переховується разом із заручником.

Початковий етап розслідування захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу характеризується складністю вирішення організаційних і тактичних завдань, як правило, з боку правоохоронних органів оперативного збирається слідчо-оперативна група та / або організується спеціальна операція з приводу забезпечення безпеки та звільнення заручника, а також затримання злочинця. До типових слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування слід віднести: допити свідків, огляд місця події, призначення криміналістичних та інших експертиз, освідування підозрюваного, обшуки, негласні слідчі (розшукові) дії, а також необхідним є вжиття організаційних і тактичних заходів з метою збору даних, що характеризують особу підозрюваного, визначення з суб'єктивним складом задіяння до розслідування осіб тощо.

Щодо тактичних завдань початкового етапу розслідування слушною є думка В. О. Гусевої, яка наголосила, що до тактичних завдань слід віднести: установлення обставин події кримінального правопорушення (місця, способу, часу та інших обставин), встановлення мотиву й мети вчиненого діяння, доказування, що саме здійснення професійної діяльності працівником правоохоронних органів чи членом громадського формування громадського обов'язку спонукало підозрюваного до вчинення вищезазначених кримінальних правопорушень, збирання достатніх доказів для повідомлення особи про підозру у вчиненні досліджуваних кримінальних правопорушень [6, с. 209].

Послідовність, доцільність та правильність дій слідчих на початковому етапі розслідування дозволить прискорити процес розслідування та покарання винних осіб. Крім того, сприятиме своєчасному вирішенню питань щодо необхідності здійснення захисту осіб та профілактики інших злочинів [14, с. 407].

Після виконання відповідних процесуальних рішень і розв'язання початкових завдань розслідування переходить до свого наступного етапу, який пов'язаний зі збиранням необхідних доказів встановлення винуватості особи і в подальшому завершенням досудового розслідування (ст. 283 КПК України) [10, с. 143].

Серед більшості науковців (з чим і ми погоджуємося) періодом наступного етапу визначають процесуальні межі з моменту винесення письмового повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення (у нашому випадку за ст. 349 КК України) та завершують їх направленням обвинувального акту до суду. Водночас, слід зауважити, що письмове висунення підозри у вчиненні злочину можливе тільки за наявності інформації про особу злочинця та необхідної кількості доказів, що свідчать про його вину. Через що на наступному етапі розслідування захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника, на нашу думку, необхідним є виділення трьох слідчих ситуацій:

- 1 – особа злочинця затримана, останній провину визнає;
- 2 – особа злочинця затримана, але свою причетність до злочину заперечує;
- 3 – найбільш не сприятлива ситуація, коли особа злочинця встановлена, але не затримана (переховується від правоохоронних органів).

Типовими слідчими (розшуковими) діями на наступному етапі розслідування є: обшуки за місцем проживання підозрюваної особи, обшуки в інших необхідних місцях (місце роботи, місце тримання заручника, місце виготовлення знарядь та засобів необхідним для здійснення злочинної мети та інші); допити підозрюваного, потерпілого, свідків; одночасний допит за участю підозрюваного та інших раніше допитаних осіб для усунення розбіжностей у їхніх свідченнях; пред'явлення для впізнання підозрюваного потерпілому та очевидцям вчинення кримінального правопорушення; вилучення фото-відео-звучо записів які містять інформацію про захоплення та тримання заручника; проведення слідчого експерименту; призначення експертиз щодо підозрюваного, потерпілого та речових доказів; вжити заходів щодо забезпечення відшкодування моральної та матеріальної шкоди потерпілому, негласні слідчі (розшукові) дії тощо. У разі зникнення підозрюваної особи, оголошує розшук такого підозрюваного та вживаються необхідні заходи, передбачені ст. 281 КПК України [9].

Слід зазначити, що особливій уваги потребує питання взаємодії слідчих з іншими органами та підрозділами під час розслідування захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника на всіх етапах розслідування. Ефективна взаємодія забезпечить злагоджену та результативну роботу, результатом якої буде звільнення заручника та затримання злочинця. Типовими суб'єктами взаємодії слідчого під час розслідування досліджуваних злочинів є: працівники оперативних підрозділів, спеціалісти, експерти, прокурори, судді, додатковими можуть бути: представники державних органів (працівника якого захвачено в заручники), працівники фінансових установ, установ відбuvання покарання, сапери, снайпери, спеціальні підрозділи (Корд, ППОП, ССО та ін.), бійці Національної гвардії України, громадські формування та інші в залежності від обстановки, що склалася, особистісних характеристики злочинця та його вимог.

Висновки. У ході проведеного дослідження встановлено джерела інформації про подію захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника. Це можуть бути: заяви та повідомлення осіб, рапорт працівника правоохоронного органу, повідомлення злочинця про захоплення ним інтересуючих його осіб з метою вимагання певних дій або, навпаки, бездіяльності на користь злочинця, повідомлення підприємств, установ, організацій; матеріали відеозаписів з камер (відеореєстраторів) працівників патрульної поліції, що закріплені на нагрудді; матеріали ЗМІ та соціальних мереж.

З'ясовано, що можливими версіями на основі вихідної інформації про подію є: вчинення захоплення та тримання як заручників; інсценування захоплення; безвісне зникнення представника влади, працівника правоохоронного органу чи його(їх) близького(их) родича(ів) або інша подія незлочинного характеру.

Наведені наукові позиції дозволяють стверджувати, що поділ процесу розслідування є необхідним для оптимізації провадження досудового розслідування захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника, тому для досліджуваних кримінальних правопорушень виділено

початковий і наступний етапів розслідування. Типовими слідчими ситуаціями початкового етапу розслідування визначено наступні: 1) особа злочинця відома, він затриманий, заручника звільнено; 2) особа злочинця встановлена, але він утік та переховується від правоохоронних органів, заручника звільнено; 3) особа злочинця не встановлена, він утік, заручника звільнено; 4) особа злочинця не встановлена, він переховується разом із заручником. На черговому етапі розслідування такі: 1) особа злочинця затримана, останній провину визнає; 2) особа злочинця затримана, але свою причетність до злочину заперечує; 3) особа злочинця встановлена, але не затримана.

Для кожного з етапів зазначено загальні алгоритми дії: 1) з метою проведення ефективного досудового розслідування; 2) частини швидкості збору доказової інформації та оперативному направленні матеріалів до суду; 3) з метою призначення покарання винній особі. Також окреслено коло суб'єктів взаємодії під час звільнення та розслідування факту захоплення в заручники.

Використані джерела:

1. Цховребов А. О. Втручання в діяльність працівника правоохоронних органів. дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.08. Дніпро, 2017 р. 226 с.
2. Єрмолаєва-Задорожня С. В. Кримінологічна характеристика перешкодження службовій діяльності працівників правоохоронних органів та його запобігання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.08; Нац. акад. прав. наук України, НДІ вивч. проблем злочинності ім. В. В. Сташиса. Харків, 2019. 18 с.
3. Сийпюкі М. Кримінально-правовий захист охоронної діяльності в Україні : монографія. Харків : Панов, 2019. 614 с.
4. Вигівський І. В. Захоплення заручників. дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.09. Харків, 2021. 225 с.
5. Бурлака В. В. Криміналістична характеристика та початковий етап розслідування незаконного позбавлення волі або викрадення людини. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2021. 266 с.
6. Гусєва В. О. Теоретичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності : дис. ... д-ра юрид. наук. : 12.00.09; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2021. 538 с.
7. Dyrud Peter J. Think Twice: Detering Transnational Kidnapping Through Rescue. Harvard University ProQuest Dissertations Publishing, 2021. № 28315641.
8. Forest, J. J. F. (2012). Kidnapping by Terrorist Groups, 1970-2010: Is Ideological Orientation Relevant? *Crime & Delinquency*, 58(5), 769-797. DOI: <https://doi.org/10.1177/001128712452962>.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. No 4651-VI. [Електронний ресурс] URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print>. (дата звернення: 10.01.2023).
10. Журавель В. Проблеми періодизації досудового розслідування. *Вісник Національної академії правових наук України*. № 2(77). 2014. С. 136-144.
11. Шевчук В. М. Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації : монографія. Харків : Апостіль, 2013. 440 с

12. Лапкін А. В. Криміналістичний підхід до періодизації досудового розслідування. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф.* (Київ, 25 листоп. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 35-38.

13. Пчеліна О. Етапізація процесу розслідування злочинів у сфері службової діяльності. *Підприємництво, господарство і право. Кримінальний процес*. 2016. № 3. С. 167-170.

14. Шаповал К. А. Деякі особливості початкового етапу розслідування вбивств, вчинених у зв'язку з домашнім насильством. *Кримінальний процес та криміналістика: сучасний стан та перспективи*. Всеукраїнська науково-практична конференція (м. Харків, 26 листоп. 2020 р.). МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. С. 405-408.

References:

1. Tskhovrebov, A. O. (2017) Vtruchannia v diialnist pratsivnyka pravookhoronnykh orhaniv. *Candidate`s thesis*. Dnipro. [in Ukrainian].

2. Yermolaieva-Zadorozhnia, S. V. (2019) Kryminolohichna kharakterystyka peresh kodzhannta sluzhbovii diialnosti pratsivnykiv pravookhoronnykh orhaniv ta yoho zapo bihannta. *Extended abstract of candidate`s thesis*. Nats. akad. prav. nauk Ukrainy, NDI vuvch. problem zlochynnosti im. V. V. Stashysa. Kharkiv. [in Ukrainian].

3. Syiploki, M. (2019) Kryminalno-pravovyi zakhyst okhoronnoi diialnosti v Ukraini : monohrafiia. Kharkiv. [in Ukrainian].

4. Vyhivskiy, I. V. (2021) Zakhoplennia zaruchnykiv. *Candidate`s thesis*. Kharkiv. [in Ukrainian].

5. Burlaka, V. V. (2021) Kryminalistychna kharakterystyka ta pochatkovyi etap roz sliduvannia nezakonnoho pozbavlennta voli abo vykradennia liudyny. *Candidate`s thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].

6. Husieva, V. O. (2021) Teoretychni osnovy metodyky rozsliduvannia zlochyniv proty avtorytetu orhaniv derzhavnoi vlady u sferi pravookhoronnoi diialnosti. *Doctor thesis*. MVS Ukrainy, Khark. nats. un-t vnutr. sprav. Kharkiv. [in Ukrainian].

7. Dyruud, Peter J. (2021) Think Twice: Deterring Transnational Kidnapping Through Rescue. Harvard University ProQuest Dissertations Publishing № 28315641. [in English].

8. Forest, J. J. F. (2012). Kidnapping by Terrorist Groups, 1970-2010: Is Ideological Orientation Relevant? *Crime & Delinquency*, 58(5), 769-797. DOI : <https://doi.org/10.1177/0011128712452962>. [in English].

9. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 13 kvitnia 2012 r No 4651-VI. (2012). N. p. [Electronic resource] URL: <http://zakon.rada.gov.ua/show/4651-17/print>. [in Ukrainian].

10. Zhuravel, V. (2014) Problemy periodyzatsii dosudovoho rozsliduvannia. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy - Visnyk Natsionalnoi academy pravovykh nauk Ukraine*, 2 (77), 136-144. [in Ukrainian].

11. Shevchuk, V. M. (2013) Taktychni operatsii u kryminalistytsi: teoretychni zasady formuvannia ta praktyka realizatsii : monohrafiia. Kharkiv : Apostil. [in Ukrainian].

12. Lapkin A. V. (2021) Kryminalistychni pidkhid do periodyzatsii dosudovoho rozsliduvannia. *Imnovatsii v kryminalistytsi ta sudovii ekspertyzi: materialy mizhvidom. nauk.-prakt. konf.*, 35-38. Kyiv : Nats. akad. vnutr. Sprav. [in Ukrainian].

13. Pchelina, O. (2016) Etapizatsiia protsesu rozsliduvannia zlochyniv u sferi sluzhbovoi diialnosti. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. Kryminalnyi protses – Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. Kryminalnyi protses*, 3, 167-170. [in Ukrainian].

14. Shapoval, K. A. (2020) Deiaci osoblyvosti pochatkovoho etapu rozsliduvannia vbyvstv, vchynenykh u zvi'язku z domashnim nasylstvom. *Kryminalnyi protses ta kryminalistyka: suchasnyi stan ta perspektyvy. Vseukrainska naukovo-praktychna konferentsiia - Kryminalnyi protses ta kryminalistyka: suchasnyi stan ta perspektyvy. Vseukrainska naukovo-praktychna konferentsiia*, 405-408. MVS Ukrainy, Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії 13.01.2023

Prokopenko O., Postgraduate student of the Department of Organization of Educational and Scientific Training, Kharkiv National University of Internal Affairs (Kharkiv, Ukraine)

CHARACTERISTICS OF THE INITIATION OF CRIMINAL PROCEEDINGS AND STAGES OF THE INVESTIGATION OF THE CAPTURE OF AN AUTHORITY REPRESENTATIVE OR AN EMPLOYEE OF A LAW ENFORCEMENT BODY AS HOSTAGE

The article is devoted to the analysis of typical issues that arise during the investigation of criminal offenses in the event of taking a representative of the authorities or an employee of a law enforcement agency as a hostage.

Sources characterized by the largest amount of primary information about the event that took place, and also serve as reasons and grounds for initiating criminal proceedings, are given.

It is emphasized that today, both among scientists and among practitioners, the most popular approach to organizing pre-trial investigation of criminal offenses in Ukraine is the situational approach. That is, in order to effectively build the methodology of investigation of criminal offenses, examples of possible investigative situations and corresponding action algorithms should be given.

On the basis of the provisions of forensic tactics, the opinions of scientists and the results of the generalization of the judicial and investigative practice of the pretrial investigation of the taking of a representative of the government or a law enforcement officer as a hostage, the most typical investigative situations of the initial stage of the investigation are distinguished: Situation 1 - the identity of the criminal is known, he is detained, the hostage is released; Situation 2 - the identity of the criminal has been established, but he has escaped and is hiding from law enforcement agencies, the hostage has been released; Situation 3 - the identity of the criminal has not been established, he escaped, the hostage was released; Situation 4 - the identity of the criminal has not been established, he is hiding together with the hostage.

As a result of the analysis of scientific developments and practical activities, we consider it expedient at the next stage of the investigation of the seizure of representatives of the authorities or law enforcement officers as hostages to distinguish three investigative situations: the first - the criminal is detained, the latter admits guilt; the second - the person of the criminal is detained, but I deny my involvement in the crime; the third is the most unfavorable situation, when the identity of the criminal is established, but not arrested (hiding from law enforcement agencies).

For each of the above situations, the main directions (tasks) of the investigation are determined and typical algorithms of actions necessary for their solution are proposed. It was concluded that taking into account the specified typical investigative situations will

give pre-trial investigation bodies the opportunity to determine the directions of the investigation and establish the circumstances of taking a representative of the authorities or an employee of a law enforcement agency as a hostage.

Attention is drawn to the importance of interaction during the investigation of the seizure of a representative of the authorities or an employee of a law enforcement agency as a hostage, and a list of subjects of interaction is provided.

Keywords: capture, representative of the authorities, law enforcement officer, hostage, methodology, initial and subsequent stages of the investigation, typical investigative situation, main tasks of the investigation.

DOI: 10.33766/2524-0323.101.309-323

УДК: 343.347.2(477)

Шамсутдінов О. В., кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України (м. Київ, Україна)

e-mail: sun091141@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9325-9227>

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЯКІ ПОСЯГАЮТЬ НА БІОЛОГІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

У статті досліджено нове для вітчизняної кримінально-правової доктрини питання кримінально-правової охорони біологічної безпеки України. Запропоновано авторську концепцію об'єднання в єдину систему кримінальних правопорушень, які посягають на біологічну безпеку України, зокрема суспільні відносини у сфері забезпечення біологічної безпеки України розглядати як родовий об'єкт таких кримінальних правопорушень. Визначено зміст понять «біологічна безпека» та «загрози біологічного походження (біозагрози)». Запропоновано поділяти біозагрози за спрямованістю на непосредні та опосередковані. Окреслено види людської діяльності, яка є біологічно небезпечною, та сформульовано визначення кримінальних правопорушень проти біологічної безпеки.

Вироблено єдиний критерій – створювану протиправним діянням загрозу біологічного походження для об'єкта кримінально-правової охорони, на підставі якого виокремлено в Особливій частині Кримінального кодексу України конкретні склади кримінальних правопорушень, котрі можна віднести до посягань на біологічну безпеку України. Відповідно до спрямованості біозагроз посягання на біологічну безпеку України згруповано у кримінальні правопорушення, що формують непосредні біозагрози (ст.ст. 236; 237; 239; 241; 242; 243; 253; 261; 440; ч. 2 ст. 268 КК України). Кожну групу кримінальних правопорушень проти біологічної безпеки, залежно від характеру посягань, умовно поділено на три підгрупи, проаналізовано їх склади. Наведені авторські визначення понять «зараження» і «забруднення».

Висловлено застереження, що з усіх виділених кримінальних правопорушень лише деякі є безумовними посяганнями на біологічну безпеку України, а решта поєднують у собі суспільно небезпечний вплив на людину чи довкілля за допомогою як